

großen Wechsel kommt es im Jungpaläolithikum, als die biologische Entwicklung von vernachlässigbarem Maße ist und die gesellschaftliche Entwicklung kräftig aufholt;

— von den vielen möglichen Arten der Kommunikation fällt der Sprache in der Bewahrung der Traditionen und in ihrer Weitergabe die größte Rolle zu;

— die Entwicklung der Technologie ergibt eine Mehrproduktion und dies hat in der Richtung der Ausgestaltung des sich spezialisierenden und primitiven Austausches ihre Auswirkung.

Schließlich soll auf die Tabelle 167 die Aufmerksamkeit allderjenigen gelenkt werden, die das Buch in die Hand nehmen. R. Feustel entwickelt den Gedanken von A. Leroi-Gourhan weiter. Er zeichnet im Koordinatensystem der Grundtypen der Geräte (Geröll-, Faustkeil-, Abschlag- und Klingenindustrien) sowie der Gesamt-

schneidenlänge der als Einheit (von einer mittleren Masse) aufgefaßten Geräte die Kurve der beschleunigten Entwicklung. Das Ergebnis ist sehr eindrucksvoll. Im Altpaläolithikum (materialintensive Phase) erreicht die Schneidelänge eines Gerätes von einer mittleren Masse nicht die 5 Meter. Bis Ende des Paläolithikums (arbeitsintensive Phase), das zugleich die Spitze der Bearbeitungstechnik von Steingeräten bedeutet, erreicht dieser Wert 100 (!) Meter.

Über die Zeichnungen habe ich bereits berichtet, die Qualität und Redigierung des reichen Tafelmaterials ist etwas ungleichmäßig. Den Band schließen ein reiches Literaturverzeichnis und Register.

Ein sehr nützliches und schönes Verlagswerk.

V. T. Dobosi

Sborník Prací Filosofické Fakulty Brněnské University, Rada Archeologicko-Klasická (Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis, Series Archaeologica et Classica), XXXI = E 27 (Brünn 1982), XXXII = E 28 (Brünn 1983), XXXIII = E 29 (Brünn 1984). 323 1. és 38 tábla, 340 1. és 27 tábla, 252 1. és 28 tábla.

A folyóirat a brünni J. E. Purkyně Egyetem Bölcsészettudományi Karának tudományos évkönyve, és ennek megfelelően a bölcsészettudományok minden területéről közöl hosszabb-rövidebb tanulmányokat. E három kötetből is kiderül, hogy a szerkesztőség előnyben részesíti az archaeológiát. Azonban ezek a régészeti tanulmányok is olyan hosszú időszakot ölelnek át (a paleolithikumtól a középkor végéig), hogy még címeik felsorolására sincs lehetőség. Ismertetésünkben ezért néhány fontosabb munkát emelünk ki. Mindhárom kötetben V. Podborský egy-egy tanulmánya áll az élen, nemcsak az elhelyezés, hanem fontosság szempontjából is. Az elsőben (9–64) a középeurópai őskor agyagból készített állat alakú edényeinek megközelítőleg teljes kataszterét és értékelését adja. A sor a vonaldíszes kerámia korai szakaszával kezdődik, és a korai vaskorral ér véget. Megkapjuk a cikkben az egyes korszakokra jellemző formákat, elterjedési régiókat, gyakoriságot, és amennyiben van rá adat, a rendeltetést is. Érdemes kiemelni azt a megállapítást, hogy a Kárpát-medencétől eltérően, a badeni és korai bronzkori időszakban törés mutatkozik az ilyesféle edények készítésében. Ezzel szemben a vonaldíszes — lengyeli, illetve az urnamezős — hallstatti korszakon belül meglepően nagy folyamatosság tapasztalható. Podborský igen mértéktartó az állat alakú edények rendeltetésének a meghatározásában, jónéhány gyakorlati és vallásos célt felsorol, de egyik mellett sem tör lándzsát. Kár, hogy ebben a tárgykörben nem használt korai írásos forrásokat, pedig ő maga úgy látja, hogy az állat alakú edények készítésének szokása — a földművelés meghonosodásával mintegy párhuzamosan — a Közel-Kelet felől jutott el Közép-Európában is. Arra azonban nem vállalkozott, hogy ennek az összeköttetésnek az útját a Balkán és elsősorban a Körös-Starčevo művelődés-kör, valamint a magyarországi vonaldíszes kerámia leleteivel is dokumentálja.

A második kötetben a morva festett kerámia igen gazdag figurális — főleg ember- — ábrázolásainak rendszerezését végzi el. Mégpedig úgy, hogy kiindulva valamilyen feltételezett funkciójukból, egy formális le-

író szisztémát állít fel, amely további elemzések céljából kódolható. Nyolc alaptípust különít el, amelyek az arc, a hajviselet, a karok formái, a lábak és mások részletei alapján további osztásokra bonthatók. A kísérlet hátterében valószínűleg ugyanolyan elméleti megfontolások állhatnak, mint amelyeket a küklád plasztika legújabb rendszerezéseiben is megfigyelhetünk: a pusztán stíluskritikai elemzést valamilyen, számokkal és geometriai alakzatokkal meghatározható és leírható mérési rendszerrel helyettesíteni. Őszintén szólva, jobban örültünk volna, ha ehelyett a morva festett kerámia remek idolyanyagának a lehetőség szerinti teljes korpuszát tette volna közzé.

Podborský harmadik cikke egy mostanság divatos témát dolgoz fel Morvaország viszonylatában, mégpedig a morva festett kerámia eddig feltárt maradványai alapján a háztípusokat, kiterjesztve az összehasonlításokat a lengyeli kultúrára is. Figyelme minden apró részletre kiterjedt. A cikknek különösen fontos részei azok, amelyekben megfigyelhető, hogy a két festett kör hogyan távolodik el a vonaldíszes kerámia ősi hagyományaitól a háztípusokban: fokozatosan megjelennek a kisebb méretű és egyszerűbb szerkezetű épületek, és kialakul a határozott apszis. A cikk végén statikai számításokat és rekonstrukciós kísérleteket is találunk.

A három kötet egyéb tanulmányai között olvashatunk a neolitikus kőszeközök numerikus rendszerezéséről (M. Salaš (29, 1984, 67–105), egy tészeticei település feltárásainak újabb eredményeiről (uo. 109–129), a cseh-szlovákiai neolitikumban uralkodó környezeti feltételek rekonstrukciójáról (uo. 167–177), Podborský idolkokkal kapcsolatos cikkéhez társuló kisebb tanulmányokról (S. Vencl a nevezetes Hluboké Mašůvky szobrocška rendeltetéséről: 28, 1983, 95–100, illetve Z. Pokorná uo. 103–110), a morva festett kerámia II. szakaszának összefoglaló elemzéséről (P. Košťurík 28, 1983, 127–159), valamint jónéhány kisebb, zömmel a közelmúltban feltárt leletegyüttes (köztük paleolit, újkőkori, késői-bronzkori és későbbi telep- és temetőrészletek) megbízható közléséről. A kötetekben található leletanyag nyilvánvalóan számos ponton kapcsolódik Magyarországra különböző korú régészeti kultúráihoz, így ismeretük és használatuk a megfelelő kérdésekkel foglalkozó szakemberek számára nélkülözhetetlen. Ugyanezt mondhatjuk az elméleti jellegű, összefoglaló tanulmányokról is.

Makkay J.